

ACC. N:R M. 13374: 1-7.

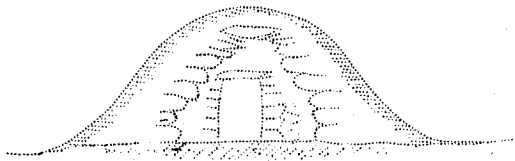
Landskap: Öland Upptecknare: Fritz Carlsson, Flärsjö
Härad: M. Åhlby Berättare: " "
Socken: Härsterastrand Berättarens yrke: f. d. hem. ägare
Uppteckningsår: 1954 Född år 1881 i Stenåsa

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Sten- och jordkällare m. m. s. 1-7. Lu F 64.

Sten- och jordkällare m.m.

Har det i trakten funnits någon gammal källare med välvt stentak så byggt, att stenar travats på varandra så att varje sten sköt fram en bit över de underliggande? Se fig!

Beskriv byggnaden. Liknade den en jordhög eller hade den utvändiga stenvägg? Var den något nedgrävd i jorden, delvis ingrävd i backslutning eller helt fristående? Fanns någon sådan byggnad som hade väggarna uppförda a) av dubbla kullerstensmurar med mellanfyllnad av jord m.m.? Var ingången på byggnadens långsida eller gavel? Var byggnaden invändigt fyrkantig eller hade den rund planform? Fanns det något hål i taket eller i någon av väggarna? Hade man någon särskild benämning på byggnader med stentak välvda på detta sätt?

Finns någon sådan byggnad ännu bevarad och i så fall var? När försvunno de sista? Finnas några lämningar efter dessa byggnader? Var? När upphörde man att bygga på detta sätt?

Vet man någon som varit med om att bygga sådana källare? Från vilken socken var han? Var det särskilda stenarbetare eller bönderna och torparna själva som byggde dem?

Har byggnaden alltid tjänstgjort som källare, eller har den tidigare använts för något annat ändamål? Vad förvarades i den?

Har det funnits andra byggnader med sådant stentak än källare, t.ex. torkbastur, smedjor eller a) fåhus, b) byggnader där fåren sökt skydd eller c) där människor haft sin bostad? Var lågo de och finns det några lämningar efter dem?

a) Fåhus. När var det byggt? När var det senast i bruk? Vilka djur höllos i detta fåhus? Vad hette ägaren och hans familj? Hur låg denna byggnad i förhållande till närmaste bebyggelse eller bebyggelselämningar? Beskriv fåhuset i detalj. Voro dylika fåhus vanliga förr?

b) Skyddsplatser för fåren. När voro dessa senast i bruk? Beskriv dem i detalj. (Tak, väggar, ingångens placering etc.) Funnos andra slags byggnader, där fåren sökt skydd natttid eller vid oväder? Beskriv dem.

c) Bostäder. När bodde folk senast här och av vilken anledning? (Tillfälligt eller stadigvarande?) Vad hette invånarna? Vilket yrke eller vilken sysselsättning hade de? Agde de själva denna bostad eller hade någon annan upplåtit den åt dem? Råd-

särskild benämning på den? Beskriv den i detalj. (Ett eller flera utrymmen, ingångens belägenhet, väggarnas byggnadssätt, eventuell invändig brädklädsel, eldstadens utseende, placering och tillhörande anordningar, fönsteröppningar eller gluggar, möblering och husgeråd). Låg stugan i någon utmark eller hörde den till någon gårds inägor? Finns det i närheten av ifrågavarande byggnad någon gammal tomtning eller något annat som kan tyda på tidigare bebyggelse?

Maj 1948.

ACC. N:R M. 13374:1. L. N. F. 64.

Sten- och jordkällare m.m.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Luf. 64
1

Det här här i trakten förmit, och finnes
ännu flera gamla källare med välut-
stentak. Så byggdt så en Stenstens
på var andra. Utlikhet med figuren i
frågelistan. De vara till källan nedgrävd
i en bakslutning. omdreda av källan.
och utvändigt helt övertäckta med jord.
I en ängen var alltid i gaveln. Utid med
Adelika ställen. I utvändigt rektangel =
= formig. En liten luftström i taket, som
vid källan alltid omryfver i timstapen.
På västra sidan om länsvägen så der om
Stenstens lads kyrkbyn finnes en sådan källare,
helt övertäckt av jord: ännu vid källan.
I Trinnby by i Stenåsa socken.
I Frösblunda by, Stenåsa socken, har varje

hemmans ägare en sådan källare, som
 annu användes för vinterförvaring av potatis.
 Dessa källare ligga ute på åkeren cirka
 400 meter från byn. De äro omringade på källan
 med dubbla murar med mellanrummet
 av jord. Över taket är upphöjdt cirka
 en meter högt med jord. De äro fullt ändigt
 "frosträki".

För bygge av bönderna sjuka dessa
 källan (1797 minnes för cirka 30 år sedan
 då det byggdes en sådan källare vid
 Mjersjö gård. Den Mjersjöstens privata bruk.
 Den byggdes av kalkstensplattor. Taket värdades
 över den "vatvåge" och övertäcktes med jord.
 Den har fullt sitt ändamål ända till nu.
 och byggdes av en annan levande handelgrä:
 = varf som hade praktisk med en vänta
 2) troar kedre källan av väggarna äro ned=

FOLKLIVS-
 ARKIVET
 LUND

2

= grävde under markytan, och intill den
östra källan har bevarats mycket
jord, som även läcker till.

I denna byggnad har varit utvändigt
användt som källare för fävaring av
matvareor och vinterbehov av potatis.
Deras bästa exemplar var och är ännu, ända
åro frostfria. som flyga sommertiden

A. Fätus

Fätus var den byggnad den bönderna under
vintern iordning och reparation. Det byggdes
väl när bondgårdens övriga hus byggdes, och
är i bruk ännu i dag. Varje bonde hade "fätus"
och det var beläget i byn. intill ågarans
övriga hus. Fätusen var alltid här på vår
skypatrigen ort. Merade av sten. Låga
till taket inuti så en medelstor person
knappast kunde gå rak. Rektangelformiga.

Vid båda långväggarna voro kallas templer
"bäskisar" upprättade. Så än varje djur hade sin
"bäs" för större djur cirka 90 c.m. bredt. för mindre
djur 60 c.m. Huset var ej bredare än. än när
djuren beundor vid långväggarna i sina bäs.
Man knap. ut kunde gå mellan raderna med
fäder till djuren och utförande av gödseln.
Närmare har "fäskuren" fått vika för stallgårderna
ditte tjäne samma ändamål. Något "fäskur"
med "bäskisar" finnes ändock ännu i betän.

B Standsplatsen för färan

Färan betade om sommarna i flock. En fära-
herde ans kalfades gemensamt för en egen
mera by alls. Den varje gård hade en fäskur
inrymt i gårdsbyggnaden. Här vintades
färan om vintern. och insläpptes av herdarn
varje månad från den gemensamma betesmarken
4/ för att varje morgon, i soluppgången, utsläpp-

= par, och drivas till betesmarken.

Kumera får fören gå ut hela sommaren, såväl dag som nattetid, och något byslag har då skaffat en stenkus på betesmarken till skydd mot svärden. Det var murat av kalksten, orappat, täckt med en primitivt tegel av kalk eller tarv.

C Bostäder

Udeles intill byarna på Öland, Sams, och Kinnas och bis Länne, bostäder. De som bodde där ägde husen, och bodde där alltid. Konvixarna kallades "backstugesittare". Husen voro ytterst primitiva och afstär på de stora fättigdom. De försökte sig med jordbruksarbete och fiske. En del reste på 1880 och 1890 talet till Stockholm, och arbetade med byggnadsarbete, handtlangning och murarbete samt tegeborring, de komnade

barnen hemma i Stugan, i nägon gammal
 gummas vård. Reske i Uppsala månad, och kom
 tillbaka i November. På 1850-1860 talet. Sams
 endast tilltrampade jordgub i flera Stugor.
 Egentligen en stor ruin, och en mindre
 med eldstad. En primitiv traktning i en kärn
 i ryggen på en lång vägg, väggarna
 timmlade brädskåp. Fattade såväl på
 insidan som utsidan. Ett litet fönster på ena
 gaveln (den som ligger åt baksidan), och ett litet
 med 46 m² rutor på den andra långväggen.
 Möblering och kasseriad var ytterst primi-
 -va. Stugorna ligger på byalagets sammländ
 mark, senare på kronallmänningen.
 Numera ha de flesta ägarna till sådana
 bostäder, inläst områdesområdet omkring
 husen, utgår den så kallade "Emittarlagin"
 Det vill säga, församlingen av för nyttjandets

upp till område, samt rivit den gamla
stugan, och byggt en villa på tomten.
Man kan i utmärkarna träffa på någon
gammal tomtning som kan tyda på en
lön och gammal bebyggelse. Sedan lands-
=vägen tillkomst. Den nu bebyggelse från
utmed landsvägen, någon by ligger ju
en stycke från landsvägen, berolika på
särskilda omständigheter.